

TEKST

Albert Jan Scheper en
Peter Paul Schollema

FOTOGRAFIE

Arthur de Bruin, Jelger Herder
en Albert Jan Scheper

Het Gasterensche Diep meandert op
natuurlijke wijze door het Drentse landschap.

Ruim baan voor talent

Gepassioneerd werken aan herstel vismigratie

Het Waddenfondsproject Ruim Baan voor Vissen 2 geeft een extra impuls aan het herstel van de visstand in de Waddenzee en het zoete achterland. Dit project is een samenwerking van de vier Noordelijke waterschappen en wordt ondersteund door onder meer de Hogeschool Van Hall-Larenstein, de universiteiten van Groningen en Wageningen en Sportvisserij Groningen Drenthe. Studenten spelen in dit project een belangrijke rol.

De eerste ecologen en beleidsmakers die zich beroepsmatig rond de jaren 80 en 90 van de vorige eeuw met vis en vismigratie zijn gaan bezighouden gaan zo langzamerhand richting pensioen. Gelukkig dient er zich een nieuwe generatie aan. Studenten die zich gepassioneerd blijken in te zetten voor water en vis in dit unieke gebied. Zo heeft een drietal studenten een belangrijke bijdrage geleverd aan het onderzoek naar de migratie van rivierprikken in de Drentsche Aa. Wij vroegen hoe zij hun stage hebben ervaren.

Bewuste keuzes maken

Lukas Golterman (25), student aan de WUR, faculteit Aquacultuur en Visserij begon als afstudeerproject in

september van 2021 aan het langlopende migratieonderzoek van juveniele rivierprikken in het stroomgebied van de Drentsche Aa. Hij monitorde de fuikenvangsten op twee locaties: in het Gasterensche Diepje nabij Gasteren en in het Westerdiep bij Tynaarlo.

Helaas werden er in zijn stageperiode weinig juveniele rivierprikken in de fijnmazige fuiken gevangen. "De fuiken vangen echter goed, allerlei soorten, waaronder tal van rheofiele beekvissen. Ik leegde de fuiken dagelijks, noteerde de vangsten en spoelde de fuiken schoon. De rivierprikken kwamen nog niet, dat had te maken met de beperkte waterafvoer. De verwachting was dat wanneer waterafvoer in de winter, of later in het voorjaar zou toenemen dit ook

voor de vangsten het geval zou zijn. Dat klopte. We deden dit onderzoek voor het eerst, en wel als onderdeel van een oriënterend onderzoek waarin we proberen een puzzelstukje over de rivierprik toe te voegen. Ze leven in de Waddenzee, ze hebben in Noord-Nederland een paaioplek, hier in het Gasterensche Diepje, tientallen kilometers van zee. De larven leven in het slib op de beekbodem. Dat weten we. Alleen weten we nog niets over de migratie naar zee. Om dit onderzoek statistisch en wetenschappelijk relevant te maken zou je dit vele jaren moeten doen zodat je meerdere samples krijgt.”

In het veldwerk werd Lukas onder meer geholpen door stagiaires van Van Hall-Larenstein. “Dat werkte heel goed, iedereen is gemotiveerd, iedereen houdt van het mooie

Lukas Golterman beet de spits af en nam de koude wintermaanden en hoge waterstanden voor zijn rekening.

beeklandschap. Beroepsvisser Mans Vos hielp me met de fuiken, net als Melchior Leutscher van het waterschap. Vrijwilligers van Sportvisserij Groningen Drenthe stonden ook voor me klaar. Met zo veel geïnteresseerde partijen zijn verliep het werk heel efficiënt. Iedereen helpt elkaar, dat is hier de mentaliteit. Hoewel ik zelf geen sportvisser ben, ben ik sinds mijn studie onder de indruk van de professionaliteit en passie van de georganiseerde sportvisserij. Sportvisserij Groningen Drenthe blijkt bijvoorbeeld volop mee te draaien in het waterbeheer, ook al zijn deze beekloopjes voor de meeste sportvissers niet interessant als viswater”, vertelt Lukas.

Ondanks dat hij zijn bijdrage aan het onderzoek naar de rivierprik als zeer positief heeft ervaren, ligt zijn hart bij de zee. “Sommige visserijen, zoals vissen met bodemberoerende trawlers of ringzegens, zorgen voor een negatief imago. De visserij heeft door de jaren heen veel kritiek gehad. Maar: de wereld heeft veel monden te voeden. Als we meer kennis vergaren, kán vis duurzame voeding zijn. Ik zou nu geen paling meer eten maar je moet beseffen dat elke vis anders is. Een vis als paling, die een hele complexe levenscyclus heeft, is heel kwetsbaar, en nu in gevaar. Maar veel gevangen en gekweekte vis, voorzien van het MSC/ASC-

keurmerk kan je gewoon eten. Je kunt heel destructief met de visserij op zee omgaan maar je kunt ook op wetenschappelijke basis visserijtechnieken aanpassen, met betere netten bijvoorbeeld. Ik ga graag in de visserijsector werken om vanuit een wetenschappelijk onderzoeksbureau de visserij te verbeteren, dit in samenwerking met de vissers zelf. Net als in dit rivierprik onderzoek, is samenwerking essentieel”, besluit Lukas. ➤

Rivierprikken in de Drentsche Aa

In het Gasterensche Diep, een van de middenlopen van de Drentsche Aa, bevindt zich de enige bekende paaiopopulatie van rivierprikken in Noord Nederland. In de periode 2006 – 2021 zijn hier door waterschap Hunze en Aa's, Staatsbosbeheer en Wageningen Marine Research diverse onderzoeken uitgevoerd om het leefgebied van de larven en het migratiegedrag van de volwassen dieren vanuit zee in kaart te brengen. Een van de vragen die tot nu toe nog onbeantwoord is gebleven heeft te maken met de aantallen en migratie timing van juveniele prikken die weer naar zee zwemmen.

Na een aantal jaren als larven in de beek geleefd te hebben maken de prikjes een metamorfose door en worden hiermee voorbereid op hun levensfase in de zee. De nu zilverkleurige miniatuur rivierprikken trekken stroomafwaarts in de richting van Delfzijl. Hoewel de route bekend is, kennen we de exacte timing van deze migratie nog niet. Ook is onduidelijk om wat voor aantallen het gaat. Deze kennis is van belang voor de uitvoering van het beheer van het beekstelsel en de timing van nader onderzoek naar de mogelijk inzuiging van vis bij een waterinnamepunt op het stroomafwaarts gelegen Eemskanaal.

Om antwoord te vinden op bovenstaande vragen is tussen augustus 2021 en mei 2022 een aanvullend onderzoek in de Drentsche Aa uitgevoerd. Hiervoor is met speciale fuiken, aangeleverd door ecologisch adviesbureau ATKB, de stroomafwaartse migratie van prikklarven en andere vissen in kaart gebracht.

De fuiken werden meerdere keren per week gelicht, waarna de vangsten werden gemeten en vastgelegd. Dit vraagt om een stevige inspanning qua menskracht om dit maandenlang vol te houden. Het lichten van de fuiken vond voornamelijk plaats door studenten van de Wageningen Universiteit (WUR) en Hogeschool Van Hall Larenstein. Hierbij werden ze ondersteund door medewerkers en vrijwilligers van Sportvisserij Groningen Drenthe, Staatsbosbeheer, ATKB, Hogeschool van Hall Larenstein, visserijbedrijf Vos en waterschap Hunze en Aa's. Het onderzoek levert zeer interessante resultaten op. De komende maanden worden alle data uitgewerkt.

Communicatieve schakel zijn tussen mens en dier Harold Lodewegen (28), student aan de Hogeschool Van Hall-Larenstein, richting Diermanagement maakte in december 2021 kennis met het project en nam vervolgens in februari het stokje in het rivierprikonderzoek over van Lukas Golterman. Harold woont in Leek, dus dicht bij het beekdal van de Drentsche Aa. "Ik wilde graag iets met vissen doen, liefst in een zoetwatersysteem. Dit is een goed afstudeerproject om in een periode van een half jaar uit te voeren. Vanuit Van Hall en het waterschap kreeg ik voldoende hulp om deze klus te klaren."

Harold legt uit dat Diermanagement een hbo-opleiding is die zich bezighoudt met mens-dier relaties en de communicatie daartussen. "De mens-dier relatie die ik heb gekozen is de meer ecologische richting. Aan de ene kant de ecologische belangen van wilde dieren en aan de andere kant de belangen van de mensen. Daarnaast leer je ook praktijkonderzoek uitvoeren, waardoor je ook leert kritisch en onafhankelijk bij te dragen aan de botsingen tussen mens en dier. Dit onderzoek sluit daarom goed aan bij deze opleiding", vertelt Harold.

"De fuikwerkzaamheden verliepen prima. Wat me opviel was de gemoedelijkheid. De houding is hier 'We doen het even.' Hulp is altijd te regelen. Bovendien werk ik samen met medestudente Fenja. Voor Lukas was het jammer dat er geen najaarsmigratie was en dat ik mijn eerste dag al juveniele prikken in de fuiken had, terwijl hij talloze keren niets had, in de kou. Maar zijn volharding is van groot belang geweest; nulwaarnemingen zijn namelijk ook waardevol. Aantonen wanneer de rivierprik er niet is, is soms net zo belangrijk.

Het is altijd spannend wat er in de fuiken zit. Dit vergt meer dan alleen vissen tellen en doormeten. De fuik moet na elke

Harold Lodewegen volgde Lukas op. Hij kende dagen met leuke vangsten, waaronder tal van jonge rivierprikken. Beroepsvisser Mans Vos schoot te hulp als de fuiken beter geplaatst moesten worden.

lichting ook goed worden schoongemaakt. Door inspoelend vuil vist de fuik al snel minder efficiënt. Vooral in de wintermaanden was het schoonmaken van de fuik een pittige klus", vertelt Harold.

De onderzoeksvraag die Harold dient te beantwoorden is wanneer de migratie plaatsvindt en de beïnvloeding daarvan door watertemperatuur, opgeloste zuurstof, doorzicht en waterniveau. "Na een flinke afvoer zien we meer prikken die meedriften richting Eems. De vangstefficiëntie is moeilijk te kwantificeren in het dynamische milieu van de beeklopen, maar desondanks wil ik met behulp van statistiek de relatie uitzoeken tussen de migratie van de jonge prikken en de abiotische variabelen. Er komt toch veel bij kijken."

Net als Lukas is Harold ambitieus en wil in de toekomst graag een communicatieve schakel tussen mens en dier zijn: "Tijdens de opleiding merkte ik dat je zonder communicatie geen voet aan wal krijgt bij betrokken partijen, zeker wanneer deze niet zo overtuigd zijn van het ecologische belang. Ik hoop als enthousiaste verteller mijn opgedane viskennis en vleermuisexpertise die ik opdeed in een eerdere stage in te zetten bij een ecologisch adviesbureau of als junior ecooloog bij een waterschap. Op deze manier wil ik de afstand tussen mens en natuur verkleinen met meer waardering voor de natuur."

Fenja Theil deed de laatste periode van het onderzoek met goed lenteweer, maar helaas met minder prikvangsten.

De mooiste werkplek

Fenja Theil (23), student aan de Hogeschool Van Hall-Larenstein, tweedejaars Diermanagement. Fenja komt uit Duitsland. Van Hall heeft dankzij een gerichte marketing meer Duitse studenten.

Het rivierprikonderzoek is Fenja's eerste stage. Ze wist wat rivierprikken zijn maar kende het project niet. Ze begon in februari, gelijk met Harold. "Ik moest de Nederlandse namen van alle vissoorten leren. Gelukkig wist Harold veel over de fuikenvisserij, die kon me alles uitleggen. Ik vind het een geweldig onderzoek, midden in de natuur op de mooiste werkplek die je je kunt voorstellen. Het was overigens in februari nog een hele opgave om in je waadpak het ijskoude beekwater in te stappen." Wat Fenja tijdens haar stageonderzoek opviel was de betrokkenheid van het waterschap, Staatsbosbeheer,

Peter Paul Schollema met tijdens het onderzoek gevangen rivierprikken.

de beroepsvisser en de sportvisserij. "Zo reageerde iedereen meteen enthousiast in onze app-groep als we weer een prik hebben. Zo'n samenwerking heb je niet overal. De visserijsector is heel interessant. Vissen zijn mooie dieren en in de Drentsche Aa leven bijzondere soorten. Door dit project en de kans hier zeldzame soorten te zien, heb ik me gerealiseerd dat ik monitoring wil blijven doen. Maar wat ik ook fascinerend vind is de leefwijze van palingen en prikken, de migratieroutes die ze afleggen en hoe we die kunnen beschermen. Wel ben ik van mening dat vissen meer aandacht moeten krijgen in de opleiding Diermanagement. Nu gaat het nog vooral over vogels en zoogdieren. Meer aandacht voor vissen, dat blijft me bij van dit vismigratieproject", besluit Fenja. ■

In het Gasterensche Diep bevindt zich de enige bekende paaipopulatie van rivierprikken in Noord Nederland.

